

1. CENA (176) sb f

-e- (173), -ę- (3).

-é- (72), -e- (9); -e- *GoslCast*; -é- : -e- *Mącz* (1 : 2), *KochPs* (2 : 1), *ZawJeft* (1 : 1), *SarnStat* (44 : 4); a jasne.

sg *N* cena (25). ◇ *G* ceny (36). ◇ *A* cenę (47). ◇ *I* ceną (5). ◇ *L* cenie (58); -e (18), -é [w rymie] (2) *Górn Troas*, *GoslCast*, -(e) (38); ◇ *pl N* ceny (1). ◇ *A* ceny (4).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. Wartość materialna; wymienienie wartości; *praecium*, *pretium Mącz*, *Cn*; *aestimatio*, *annona*, *nuncupatio*, *valor Cn* (93) : A on ma poplaczicz vedlye czeny nylzey napyłłaney *LibLeg* 6/118; bo zá tym zákupowáním zbytnie wielka cená w rzeczách náłtawa *ModrzBaz* 34, 33v; Zá wámi idác/ áni o bogáté złoto/ Ani o perły drogiéy ceny dbam *KochMuz* 26; Auctio – Włózenie na przeday gdi przeczenę ieden drugiego przewiřzã. *Calep* 114b; Licitatio – Podwiřzenie czeni. *Calep* 602a, 526a; *GostGosp* 4, 46, 118; *OrzJan* 55; Sól zá zwykłą cenę niech będzie przedawána y iéy dořtátek byđ ma. *SarnStat* 388 [*idem*] 338, 388; *GrabPospR* L; *PowodPr* 68, 69.

cena czego (24), *kogo* (1): Spytał tedy Xántus śpiewaká: Iáko tego cená wielka *BierEz* B2; *RejKup* t7v; *Mącz* 336d, 375b; nieprzyáciele Iehowy iako cená báránów zniřzçziã/ zdymem poydã. *BudBib Ps* 36/20, *Lev* 25/16 [2 r.]; Ná káždã ćwierć roku ceny ich przybywa/ gdyż wagi ich nic nieprzybywa. *ModrzBaz* 35, 34v, 141v; Teraz zásię cená imiön áż názbýt wyłoko weřzłá. *OrzJan* 55; *WujNT Act* 19/19; iákie łã ceny y przedawána tych rzeczy w cudzych źiemiách *SarnStat* 270, 256, 270 [2 r.], 286 [4 r.], 297, 308 (13).

cena czemu (16), *komu* (1): *LibLeg* 6/118v; *ModrzBaz* 33 [2 r.], 34; Włózenie ceny rzeczam ku zywnořci należącym w ciągnieniu ná woynę. *SarnStat* 302; Cená rzeczam czáfu woyny. *SarnStat* 903 *marg*, 235, 269 [2 r.], 270, 278 (43).

cena na kogo, na co (2): Miárá y cená ná Rzemieřlniki, Kárczmarze, y téz Rzezniki. *SarnStat* 285; y cenę ná rzeczy przedáyne łtánowi *SarnStat* 313.

W charakterystycznych połączeniach: *cena droga, mniejsza* (2), *pewna, wielka (więtsza)* (8), *zwykła* (3); *cena drogořci* (2); *drogořć ceny*.

Przysłowie (1): Czemuż łie Kłze miły żegnácie? Cenác w mieřzek nieidzie: á cóż wđdy podacie? *WyprPl* B3v.

Zwroty: »być [jakiej] ceny, w [jakiej] cenie« (3 : 1): Ale iż róznę łã łáfy/ międy którými niektóre znáyduiã łie byđz wielkiéy ceny [*sunt arbores magni valoris et praetii JanStat* 1112] *SarnStat* 669; iż ćiąże máiã byđz w więtlzýy cenie/ niř rzeczy/ o które bywa ćiążano *SarnStat* 669, 692 [2 r.].

»poprzedác, przedawanie pod więtszã cenã« (1 : 1): Cziyę máiętnořć skazác/ poprzedác pod więtlzã cenã/ to yełt/ kto więcey zá nię chce dáć áby yã miał. *Mącz* 153c; *Hastarium venditio auctionaria*. Przedawanie pod więtlzã cenã. *Mącz* 153c.

»cenę (po)stanowić (a. postanawiac); cena postanowiona; postanowienie ceny« [*szyk zmienny*] (6; 4; 2): Niech teř y domá pořtánowiã cenę [*Statuant et domi precia*] *ModrzBaz* 33v, 34v; Cenę drogořci y tárgowé przy Dworze á w Woyłcze z Hetmánem łtánowi. *SarnStat* 308, 235, 270, 285 [2 r.], 286 [2 r.], 313, 930; á od nichby żołnierz kupował cenã pořtánowionã *GrabPospR* L.

»cenę (u)czynić« [szyk zmienny] (6): Woiewodowie cenę rzeczam máią czynić. *SarnStat* 930 marg, 269, 270 [3 r.].

»cenę układać« [szyk zmienny] (5): A Woiewodowie ták cenę rzeczóm niech wkładáią [praetia rebus imponant *JanStat* 281] *SarnStat* 278, 285, 296, 312, 930.

»cenę ustawi(a)ć, ustawiający; cena ustawiona« (5 : 1; 3): áby doglądał/ ielli [rzeczy] fą dobre y nienárufzone/ á cenę iym vftáwiał [modum et precium constituat]. *ModrzBaz* 33, 33, 34 [2 r.]; A który korzenia y rzeczy przerzeczonych zá táką cené vftáwioną [pretio statuto *JanStat* 1050] nie móglby przedać *SarnStat* 274; áby ciż Ráyce [...] przy Woiewodách cenę kupiam y rzeczam vftáwiáiących byli *SarnStat* 945, 338, 387, 914 marg.

Wyrażenie: »słuszna cena« [szyk 2 : 1] (3): fzołtyłowi niechay będzie wolno dárować/ ábo zá słuźną cenę [iusto legitimone precio] przedać máiętność fwą *ModrzBaz* 100, 34v; *SarnStat* 235.

Szeregi: »cena i miara« [szyk 3 : 1] (4): [aby rzeczy] cenę y miarę [praetia atque mensuras *JanStat* 278] wkładáli *SarnStat* 930 [idem 285] 285 [3 r.].

»płaca i (albo) cena« (3): ACzkolwiek o płacéy y cenie [de praetio et valore *JanStat* 278] rzeczy przedáynych ielt dofyć nápiáno *SarnStat* 286, 926, 1071.

»ustawa i cena« [szyk 6 : 2] (8): áby [...] Woiewodowie [...] vftáwy y ceny rzeczam czynili *SarnStat* 269, 269, 270 [4 r.], 284, 1307.

»waga i (albo) cena« (3): á wagá álbo cená zakładu [pignoris valor *JanStat* 1121] nie przewyszy dáných pieniędzy *SarnStat* 256, 1118, 1119.

W *przen* (7) : Bo wiefz iżeć y zá to nápiána cená/ Kto gáni/ nie dowiedzie/ talionis pena. *RejFig* Ee4; *RejAp* 77v; Ielli go kto zábiye/ wziąć gárdło lámemu/ Niemáśz ceny v Bogá/ człowieku káždemu. *BielSat* D4v [idem *BielRozm* 32]; Nadroźfza kupia ftan człowieká złego/ Bo zá márną łmierć záwždy cená iego. *RejZwierc* 220v; Cenáście [pretio] kupieni niebywaycie niewolniki człowieczemi. *BudNT* 1.Cor 7/23; *ModrzBaz* 142v; *BielRozm* 32.

2. Wartość, waga, znaczenie, poważanie, szacunek, zachowanie, więtość (83) : *Oczko* A2v; Iedeneś ty rozumiał/ że móie Kámoeny Mogły iednák być godné iákiéykolwiek ceny. *KochPs* 2; *KochFr* 132; *KlonŻal* A2v; Ale káżdą rzecz wedle iéy ceny vważmy. *KochDz* 107; *LatHar* 192; *SzarzRyt* C2v.

cena czego (5): ktorych vczynkow dobrych cená dla tego wielka być muśi *LatHar* 112, +6, 122, 461, 462.

W charakterystycznych połączeniach: cena jedna (4), lekka (5), lepsza, licha (2), (nie)mała (mniejsza) (10), nieoszacowana, nieprzeplacona, podła, stała, sw(oj)a (4), śrzednia, wieczna, wielka (więtsza) (5), zacna.

Zwroty: »(być) w cenie« = mieć wysoką wartość, popłacać być wysoko cenionym [szyk zmienny] (8): Gdzie poyźrzył/ áli fráłzki/ á dziś fą też w cenie *BielSpr* c2; *GrochKal* 22; *GórnTroas* 4; *LatHar* 400; Mądrość záifte miałaby bydz w cenie. *KlonKr* A4v; Ażem też tego wiadom że był záwłze w cenie/ W Polfće Rycerłki człowiek y znał poważenie. *CzahTr* G3; *KlonWor* **3v; *SzarzRyt* B4v.

»(by(wa)ć) w [jakiej] cenie, [jakiej] ceny« [szyk zmienny] (31 : 5): Owa v cyebye w yedney cenie kureśtwo á fwyęte małżeńśtwo. *KromRozm I* C; Auguřtyná fwyętego náuká y pińánye [...] w wyelkyey cenie yelt *KromRozm II* qv; to będzie znác iż v páná [pachołek] w lekkiey ielt cenie *GórnDworz*

M5v, D4, H3v, Lv; O wy nedzne pieniądze toście w lichey cenie/ Zadny was nie záchowa ledá gdzie wyżenie. *BielSat* B4v [*idem BielRozm* 15]; *RejZwierc* 269; *PaprpPan* S4; *Oczko* A4 [2 r.]; Złoto/ y drogié kámienie W máléy lą v śmierci cenie *KochPs* 124, 27; V śmierci w téyże cenie młody/ co y ftáry *KochFr* 38; ácz v wżytkich wżędzie Był w íwey cenie *Kochánowłki/ ieft/ y záfłze bédzie. KlonŻal* A2, E3v; *KochDz* 106; *BielSjem* 6; A ielli w iákiéy cenie bédą rymy moię/ Nie wynidzie z ludzkich vft flawné imię twoie. *KochPam* 88; W lepłzéy cenie cnotliwi/ choć vboższy/ byli. *PudłFr* 75, 23, 24; *BielRozm* 15; *KochWr* 36; Kiedy prósbá v Oycá twa máléy ieft cény/ Ieśli moiá waźniefza/ wnetże fye dowiémy. *ZawJeft* 42, 33; *ActReg* 129; *Phil* C2; *GórnTroas* 64; *KochFragJan* 3; *OrzJan* 41, 81; *LatHar* 45, 130; *CiekPotr* 17; Praca/ ácz nie méy głowy/ tylko przełożenié/ Lecz z wiekiego człowieká piłmá/ w zacnéy cenié. *GosłCast* 10.

»w jednej cenie chodzić« (1): Ták tu chudy iáko pan w iedney cenie chodzi *PaprpPan* T2.

»mieć cenę« = *mieć wysoką wartość* (1): [*Potrójny*] Ma przedsię cenę między monetą gościnną. *CiekPotr*)?(2.

»mieć w cenie« = *poważać, szanować* (1): by głupłtwá íprońność potomkowie Ná ten ználi Herb pátrząc/ mądrość mieli w cenie *SzarzRyt* D3v.

»w [jakiej] cenie, [jaką] cenę mieć; jakąś cenę mający« (8 : 1; 2): *KromRozm II* n2v; Gdyż wżyfcy iedno práwo/ iedną cenę máią/ Chočia vkłon/ vćciwość/ możniefzemu dáią. *BielSat* N4v; *KuczbKat* 210; y w takiey ią [*suknią*] cenie miał/ że iey iedno dwa kroc do roku ná Wielkánoc/ y Swiątki/ wżywał. *SkarŻyw* 52; *KochDz* 105; Wiaré/ ftátek/ powolność/ w podléy cenie máią. *PudłFr* 74; *GrabowSet* Y2v; Ktore [*pozdrawienie*] w ták wielkiey cenie ftárożytni Kościołá powfzechnego Doktorowie mieli *LatHar* 7; dopomagaycie nam y nieprzepláconą cenę y wagę maiącemi zaflugami wálzemi *LatHar* 604, 157, 329.

»przyść w [jaką] cenę« [*szyk zmienny*] (3): áby [*pan*] w lekką czenę do nich nie przyfzedł *GórnDworz* Hh7, Z, li6.

»(s-,u-)tracić cenę« [*szyk zmienny*] (3): *OrzList* iv; *GórnDworz* Nv; Gdzie téy [*cnoty*] niemáfł/ ták wżytko fwoię cenę tráci *KochDz* 105.

»trwać w [jakiej] cenie« (2): *GrabowSet* Ov; Gdyż tedy círpliwy pług/ y twárde kámienie Czás niłzczy/ wierfze iednák trwáią w ftáley cenie. *RybGęśli* B3.

»cenę ustawić« (2): íi cnoćie/ y wftydowi cenę Vítáwili *KochOdpr* C3; *Oczko* A4.

»wnieść w wysoką cenę« (1): Iam fie záprawdę nie nádziewał/ áby náłz ten Dworzánin/ miał wnieść w ták wyfoką cęnę *GórnDworz* Kk6v.

Szeregi: »godność i cena« (1): íz oni co naprzedniefzy ludzie [...] wiele godności y ceny flifowi przydáli *KlonFlis* A3.

»cena i waga« [*szyk 3 : 2*] (5): nye w mnyeyłfey cene y wadze my krzełciyánye myeć íj mamy/ niźli Ewányeliyá *KromRozm II* n2v; W Tákiey cenie y wadze te Płálmy ftárowieczni Doktorowie mieli *LatHar* 157, 122, 329, 604.

»zacność i cena« (1): A íz táká zacność y cená ieft tego Sákrámentu *LatHar* 187.

Synonimy: 1. koszt, oszacowanie, szacowanie, szacunek, taksa, zacenienie; 2. godność, poważanie, szacunek, waga, wziętość, zacenienie, zachowanie.

Cf **CENIENIE**

FP